

OQIWSHILARDIŇ ÓZIN-ÓZI BAHALAWI HÁM OQIW ISKERLIGINDEGI JETISKENLIK ORTASINDAĖI PSIXOLOGIK BAYLANIS

Aldjanova Guljahan Amangeldievna

docent Pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktori, PhD.

Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti.

Ernazarova Aynura

A`meliy psixologiya qániygeliginin` 4-kurs talabası.

Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15478888>

Annotatsiya. Bul maqalada oqiwshilardıń óz-ózin bahalaw dárejese menen olardıń oqiw iskerligindegi jetiskenlik ortasındaĖı psixologik baylanis analiz etiledi. Izertlewde “öz- ózin bahalaw” tu`siniginiń mazmuni, qalıplesiw faktorlari hám oniń oqiw processindegi áhmiyeti ashıp beriledi. Sonday-aq óz-ózin joqari dárejede bahalawshi oqiwshilardıń ózlestiriw kórsetkishleri joqari boliwi, pás bahalawshi oqiwshilar ese oqiw iskerliginde isenimsizlik penen ajralıp turiwi kórsetilgen.

Gilt sózler: Óz-ózin bahalaw, oqiw iskerligi, psixologik baylanisliliq, oqiwshilar psixologiyasi, “Men konsepciyasi”.

THE PSYCHOLOGICAL RELATIONSHIP BETWEEN STUDENTS' SELF-ASSESSMENT AND ACADEMIC ACHIEVEMENT.

Abstract. This article analyzes the psychological relationship between students self assessment levels and their academic performance. The concept of “Self- assessment”, its information factors, and its significance in the learning process are examined. It is demonstrated, through practical examples, that students with high levels of self assessment tend to have better academic achievement, while those with low self assessment levels often show inactivity and lack of confidence in their studies.

Key words; Self- assessment, academic activity, psychological correlation, student psychology, “Self-concept”.

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ СВЯЗЬ МЕЖДУ САМООЦЕНКОЙ СТУДЕНТОВ И АКАДЕМИЧЕСКОЙ УСПЕВАЕМОСТЬЮ.

Аннотация. В данной диссертации анализируется психологическая связь между уровнями самооценки студентов и их академической успеваемостью. Рассматривается концепция «Самооценки», ее информационные факторы и ее значение в процессе обучения.

На практических примерах показано, что студенты с высоким уровнем самооценки, как правило, имеют лучшие академические достижения, в то время как студенты с низким уровнем самооценки часто проявляют бездеятельность и неуверенность в учебе.

Ключевые слова: Самооценка, академическая активность, психологическая корреляция, психология студентов, «Я-концепция».

Házirgi zaman tálim sistemasında tek ġana bilim beriwge bálkim shaxstin hár tárepleme rawajlanıwına, ózin ańlaw hám ózin bahalaw siyaqlı psixologik tárepleriniń rawajlanıwına áhmiyet bermekte. Óz-ózin bahalaw- bul ózin qalıplestiriwdiń ku`shli usılı. Ásirese oqıwshılardıń ózin-ózi qanday bahalawı- olardıń oqıw iskerligine, motivaciyası hám jetiskenligine sezilerli tásir kórsetedi. Sebebi ózine isennetuĖın, óz imkaniyatlarına unamli qaraytuĖın oqıwshi bilim alıw processinde aktiv, maqsetke umtiliwshań hám sociallasıwĖa beyim boladı.

Kerisinshe, pás dárejedegi óz -ózin bahalaw oqiwshilarda ózin jeterli dep esaplamaw, qorqiw, social aktivlikten shetleniw hám bilim aliwǵa tómenlik siyaqlı mashqalalardı keltirip shıǵaradı. Bul ese tálim processinde hár bir oqiwshiniń individual psixologik halatın esapqa aliw zárurlıǵın kórsetedi.

Bul maqalada oqiwshılardıń óz-ózin bahalaw dárejesi menen olardıń oqiw iskerligi ortasındaǵı baylanis psixologik tárepten u'yreniledi. Sonday-aq óz-ózin bahalaw qanday qalıplesiwi, oǵan tásir etiwshi ishki hám sirtqi faktorlar hám unamli óz-ózin bahalaw di qalıplestiriw jollari analiz etiledi.

Temaǵa baylanisli ádebiyatlar analizi; Óz-ózin bahalaw psixologiyasi bu'gingi ku'nde kóplep alimlar tárepinen u'yrenilip atırǵan jónelislerden biri. Bul tu'sinik birinshi náwbette shaxstin "Meń" konsepciyasi menen baylanisli bolip, shaxs ózin qanday qabil qiliwi hám bahalawi onıń pu'tkil psixologik rawajlaniwina tásir etedi.

K.Rodgers óziniń jeke teoriyasına óz-ózin bahalaw shaxstıń óz "meń"ine bergen subyektiv mu'násebeti sipatında analiz etedi. Onıń pikirinshe joqari dárejedegi ózin-ózi bahalaw salamat shaxs qalıplesiwiniń zárur faktori. Sol menen birge A. Maslou óz-ózin bahalaw insaniy mu'tájliklerdiń eń joqari basqishlarınan biri sipatında kórsetedi, yaǵniy insan ózin qádirlemesse basqa rawajlanıw dárejelerine shıǵıwı qiyinlasadı.

Ózbekistan alimlarınan A.Abdullaeva, M.Xolmatov, N.Norqulova hám basqalardıń ilimiy jumislariında da oqiwshılardıń óz-ózin bahalawı hám oqiw motivaciyasi ortasındaǵı baylanis keń jaritılǵan. Misali; N.Norqulova óz izertlewlerinde óz-ózin bahalaw dárejesi pás bolǵan oqiwshılar kóbirek ózine isenimsizlik, qorqiw hám sociallıq shekleniw halatlari menen ajralıp turıwın atap ótedi.

Shet el ádebiyatlarında da bul temaǵa ayırıqsha itibar qaratılǵan. Misali; Rosenberg (1965) tárepinen islep shıǵılǵan "Óz-ózin bahalaw shkalası" bu'gingi ku'nge shekem keń qollanılıp kelinbekte hám jaslar arasında óz-ózin bahalaw dárejesin anıqlawda áhmiyetli qural esaplanadı. Sonday-aq, Marsh hám Craven (2006) óz izertlewlerinde ózin joqari bahalaytuǵın oqiwshılardıń bilim aliw processinde unamli nátiyjelerge erisiwin unamli dáliyllep bergen.

Andrade hám Du (2007) óz jumislariında oqiwshılardıń óz-ózin bahalaw miyzanlarına juwaplari 6 tiykarǵı juwmaqtı shıǵardı;

1. Oqiwshılardıń ózin-ózi bahalawǵa bolǵan mu'násebeti olar tájriybe arttırǵan sayın unamli tárepke ózgeredi.

2. Oqiwshılar óz-ózin unamli bahalaw mu'mkinligin sezdi hám oqitiwshisi neni ku'tip atırǵanlıǵın bilgeninde, óz-ózin bahalaw itimali kóbirek edi.

3. Óz-ózin bahalaw rawajlanıwdı tekseriw, soń qayta kórip shıǵıw hám sáwlelendiriwdi óz ishine aladı

4. Oqiwshılar óz-ózin bahalawdıń bir neshe abzallıqlarına isendi.

5. Oqiwshılar óz-ózin bahalawdı basqa kurslarǵa ótkeriw natuwri ekenligin ayttı.

6. Bazıda oqitiwshılardıń ku'tiwleri hám oqiwshılardıń sipat standartlari ortasında keskinlik bar edi.

Talabalar tárepinen óz-ózin bahalaw tuwri ámelge asırılsa, bul olarda ishki motivaciyanı, u'yreniwge bolǵan qálewdi ku'sheytiredi, maqsetke jóneltirilgen háreketlerdi qalıplestiredi hám jánede mazmunlı u'yreniwdi támiynleydi. Óz-ózin bahalaw tómendegi processlerden ibarat;

1. Ózin baqlaw (Self-monitoring)- talaba óz pikir hám háreketlerin baqlap, oqiw processinde nege itibar qaratuǵınlıǵın tu'sinedi.

2. Ózin bahalaw (Self-judgement) belgilengen standartlar tiykarında óz jetiskenlikleri hám kemshiliklerin bahalaydı.

3. Maqset hám strategiyalardı tańlaw (instructional correctives) jańa maqsetler belgilep, u'yreniwdi rawajlantırıw ushin kerekli strategiyalardı tańlaydı.

Schunk hám Greene (2018) izertlewinde “ adamlar ózlerin hám jaǵdaylarin sirtqi hám ishki standartlar menen salistiriw arqali bahalaydi” dep atap ótedi. Olar óz izertlewlerinde oqiwshilardıń óz-ózin basqariw hám motivaciya tigiz baylanisli ekenligin aytadi. Oǵan kóre, oqiwshilar óz bilimin ǵárezsiz bahalay aliwdi u’yreniginde , olar;

- Óz aldina aniq maqsetler qoyadi;
- Óz iskerligin monitoring qiladi;
- Jetiskenliklerine qarata unamli mu’násebette boladi;
- Óz u’yreniwlerin nátiyjeli shólkemlestiredi

Analiz hám nátiyjeler; Óz-ózin bahalaw arqali;

1. Oqiwshi ózin aktiv qatnasiwshi sipatında kóredi.
2. Bahalaw processinde óz ku’shli hám ázzi táreplerin kóredi.
3. Óz-ózin ańlaw arqali óz “men”i qalıplese; yaǵniy ol qánsheli jaqsi u’yrenip atirǵani, neni jaqsi biliwin hám neni jaqsilawı kerekligin tu’sinedi.

Statistik analiz soni kórsetedi, men konsepciyası bálent bolǵan oqiwshilardıń ózlestiriw dárejesi de joqari bolǵan. Bul ese soni kórsetedi, oqiwshi ózin qanday bahalasa, onıń u’yreniwdegi nátiyjesi de sonday boladi.

Oqiwshilardıń óz-ózin bahalawı tómendegi faktorlar menen qalıplese;

1. **Ata-ana hám oqitiwshilardıń mu’násebeti-** oqiwshilar kóbinese átiraptaǵılardıń pikirine qarap ózine baha beredi.

2. **Jas dáwiriniń psixologik ózgeshelikleri-** ósmirlik dáwirinde ózin ańlaw ku’sheyedi, bul ese ózin bahalawda keskin pikirlerdiń payda bolıwına sebep boladi.

3. **Sirtqi xoshametlew hám bahalaw sistemasi-** tek baha ushin oqiytuǵın oqiwshilar ózin qiyimatqa iye shaxs sipatında ańlawǵa qiyınalıwı mu’mkin.

Analiz dawamında soni gu’zettik ózin-ózi joqari bahalaytuǵın oqiwshilar tapsirmalardı óz waqtında orınlawǵa háreket qiladi, áwmetsizlikti waqtınsha halat dep qabil etedi, sabaqlarda aktivlik kórsetedi, jámiyetlik jumisqa maslasqan boladi. Kerisinshe ózin pás bahalaytuǵınlar óz qátelerinen qorqadi, negizinde bunnan qorqiw emes, hár bir qáteden sabaq alıp, oni norma jaǵday sipatında qabil etiw kerek, bilimlerin kórsete almaw, yaǵniy sabaq dawamında bilip turǵan nárselerin ayta almaw, bul qáte shıǵar?, hámme meniń u’stimnen ku’ledi siyaqlı kompleksler, ishki isenimsizlik hám passivlik, basqa oqiwshilar menen hárdayim ózin salistiriw arqali ózine tómen baha beriw jaǵdayları kiredi. Klasta óz-ózin bahalaw wazıypaların orınlap atırǵanda, ózlerine qarata hádden tisqari qattiqol yáki jumsaq oqiwshılarga itibar berin. Hádden tisqari jumsaq bolǵanlar belgilew normalarin tu’sinbewleri mu’mkin, yaǵniy olar olardan ne soralıp atırǵanın tu’sinbewi mu’mkin. Bul olardıń u’yreniwine tásir etiwı mu’mkin, sonıń ushin buni qolǵa aliw hám du’zetiw zárur.

Jasliq insan ómiriniń eń zárur basqishlarinan biri bolıp, áyne usi dáwirde shaxstıń ózin ańlawı, ózine qarata mu’násebeti qalıplese. Oqiwshiniń ózin qanday bahalawı- bul onıń ishki álemi, ózine bolǵan isenimi, hám keleshek ómirge isenimi esaplanadi. Izertlew dawamında anıqlanıwinsha, óz-ózin bahalaw dárejesi oqiw dawamındaǵı jetiskenlikler menen tigiz baylanisli. Ózin unamli bahalaytuǵın oqiwshi qiyınshılıqlardan qorqpaydı, qátelerinen sabaq aladı, hám háreket etiwden toqtamaydı. Buniń ushin mektep psixologları hám oqitiwshıları oqiwshilardıń óz-ózin bahalaw kónlikpesin rawajlantiriwshi shınıǵıw, sawbet hám treingler ótkeriwi, al ata -analar menen islew arqali u’ydegi ortalıqtı qollap quwatlawı, oqiwshilar ortasında ese bir-biri menen salistiriwdi emes, al keshegi meni menen bu’gingi meni salistiriwdi u’yretiw lazim. XIX ásirde tálim tek ǵana bilim aliw emes, bálki mashqalalardı ǵárezsiz sheshiw, kreativ pikirlew hám ómir boyı u’yreniwge tayyar bolıwdi talap etpekte. Óz-ózin bahalaw bul kompetensiyalardıń orayında turadi. Sol sebepli zamanagóy tálim sistemasında Óz-ózin bahalaw (Self assessment) ayırıqsha orin tutadi.

REFERENCES

1. Abdullayev, A. A. (2015). Psixologiya samosoznaniya i samootsenki shkolnikov. Tashkent: Fan.
2. Abrarova, M. Sh. (2020). Shaxs rivojlanishida óz-ózini baholashning órni. Psixologiya: Nazariya va amaliyot, (2).
3. Dweck, C. S. (2006). Mindset: The New Psychology of Success. New York: Random House.
4. Rosenberg, M. (1979). Conceiving the Self. New York: Basic Books.
5. Harter, S. (1999). The Construction of the Self: A Developmental Perspective. New York: Guilford Press.
6. Jahonova, D. (2021). Óquvchilarning ózini ózi baholash xususiyatlari va uni rivojlantirish yóllari. Yosh psixolog, (3).
7. Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The Exercise of Control. New York: W. H. Freeman.
8. Woolfolk, A. (2010). Educational Psychology (11th ed.). Pearson Education.
9. Salomova, D. A. (2019). Pedagogik jarayonda óquvchilarning óz-ózini baholashini shakllantirish. Tashkent.
10. Shevchenko, V. V. (2014). Samootsenka lichnosti v podrostkovom vozraste. Voprosy Psikhologii, (4).
11. Marsh, H. W. (2007). Self-concept theory, measurement and research into practice. Self-Concept Enhancement and Learning Facilitation (SELF) Research Centre.
12. Eccles, J. S., & Wigfield, A. (2002). Motivational beliefs, values, and goals. Annual Review of Psychology, 53, 109–132.
13. Zimmerman, B. J. (2000). Attaining self-regulation: A social cognitive perspective. In M. Boekaerts, P. R. Pintrich & M. Zeidner (Eds.), Handbook of self-regulation (pp. 13–39). San Diego: Academic Press.
14. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11(4), 227–268.
15. Schunk, D. H. (2012). Learning Theories: An Educational Perspective (6th ed.). Boston: Pearson.
16. Pajares, F., & Schunk, D. H. (2005). Self-efficacy and self-concept beliefs. In M. H. Marsh, H. W. Craven & D. M. McInerney (Eds.), New Frontiers for Self Research (pp. 95–122). Charlotte, NC: IAP.
17. Tashpulatova, S. (2020). Ózini anglash va ózini qadrlash psixologiyasi. Ózbekiston Psixologiyasi Jurnali, (1), 33–38.
18. Pintrich, P. R. (2003). A motivational science perspective on the role of student motivation in learning and teaching contexts. Journal of Educational Psychology, 95(4), 667–686.
19. Ganieva, M. (2022). Óquvchilarda ijobiy óz-ózini baholashni shakllantirish metodikasi. Ilmiy Tadqiqotlar Jurnali, (7).
20. Branden, N. (1994). The Six Pillars of Self-Esteem. New York: Bantam Books.
21. Aldjanova G., Bekmuratova G. ÓSPIRIMLER XARAKTERINDE TOLERANTLIQTIŇ ORNI //Modern Science and Research. – 2025. – T. 4. – №. 5. – C. 39-42.
22. Aldjanova G., Yernazarova G. " MEN HÁM MENIŇ DENEM": DENESINE BOLĖAN QATNAS ÓSPIRIMNIŇ ÓZIN-ÓZI BAHALAW ÁHMIYETLI FAKTOR SIPATINDA //Modern Science and Research. – 2025. – T. 4. – №. 5. – C. 43-46.
23. Aldjanova G., Qosbawlieva Q. SOCIAL-PSYCHOLOGICAL TRAINING AS A WAY TO CHANGE PERSONAL AND BEHAVIORAL FEATURES //Modern Science and Research. – 2025. – T. 4. – №. 4.

24. Aldjanova G., Qosbawlieva Q. SOCIAL-PSYCHOLOGICAL TRAINING AS A WAY TO CHANGE PERSONAL AND BEHAVIORAL FEATURES //Modern Science and Research. – 2025. – Т. 4. – №. 4.
25. Aldjanova G. A. TYPES OF LEARNING ACTIVITIES IN THE CREDIT-MODULAR TRAINING SYSTEM //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 15-21.
26. Didenko I. A., Frantseva E. N. Features of interaction between preschool teachers and “special” children and their parents //Procedia-Social and Behavioral Sciences. – 2016. – Т. 233. – С. 459-462.
27. Aljanova G. A. Development of creative thinking in the process of learning in higher school. – 2021.
28. Aljanova G. A. Formation of Young Teacher Professionalism Through Mentoring //European Scholar Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 128-130.
29. Альджанова Г. А. ЭФФЕКТИВНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ПСИХОДИАГНОСТИКИ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ //Путь науки. – 2017. – №. 4. – С. 66-67.
30. Альджанова Г. ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЯТ КОНЦЕПЦИЯСЫ НЕГИЗЛЕРИ //ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА. – 2018. – Т. 38. – №. 1. – С. 53-56.
31. Альджанова Г. А. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЗНАКОВО-КОНТЕКСТНОЙ ТЕХНОЛОГИИ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В ВЫСШИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ //Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2018. – №. 11. – С. 89-92.
32. Альджанова Г. А. МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ПРОЕКТНО-КОНТЕКСТНОГО ОБУЧЕНИЯ